

МЕТОДИ ЖАНРОВОГО АНАЛІЗУ В УКРАЇНСЬКОМУ МУЗИКОЗНАВСТВІ В ЇХ КОРЕЛЯЦІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПІДХОДАМИ (НА ПРИКЛАДІ ЖАНРУ СОЛЬНОЇ КАНТАТИ)

Омельченко-Агай Кухі Г. С.

пошукувач кафедри старовинної музики

Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського

Київ, Україна

В процесі вивчення будь-якого музичного жанру визначальну роль грають методи жанрового аналізу. Особливо це стосується дослідження старовинних жанрів, яким і є сольна кантата. Зароджена на території Італії ще на початку XVII ст., вона пройшла крізь три століття поспіль, а також зустрічається і понині у творах сучасних композиторів. Тривалий шлях еволюції та використання у музиці XX–XXI ст. даного жанру визначають актуальність його дослідження та вимагають коректного підходу до аналізу творів сольної кантати протягом її історичного розвитку. Таким чином, метою даної доповіді стане окреслення основних методів жанрового аналізу сольної кантати європейськими та українськими музикознавцями.

Варто зауважити, що ще за доби бароко яскравий вокально-інструментальний жанр привертав до себе увагу, тому і згадки **про нього** та особливості написання сольної кантати зустрічаються вже у Й. Маттезона [7, р. 24-25], а також у музичних словниках С. де Броссара [4, р. 16], Ж. Ж. Руссо [10, р. 115-116]. Однак детальна історія дослідження сольної кантати розпочинається лише на початку XX ст. Так, у роботі «Історія світських сольних кантат» Є. Шмідта [11] зроблена спроба узагальнити шлях розвитку жанру на території чотирьох європейських країн протягом XVII–XVIII ст.

Зазначений рік праці – 1955 є роком її перевидання. Насправді, дослідження було завершено ще у 1914 р. Чимала історична відстань у понад 115 років від року завершення праці Є. Шмідта не знижує її важливості, адже й досі не з'явилося більш ґрунтовного та, разом з тим, всеохопного дослідження. Історико-оповідальний хронологічний метод, завдяки якому автор намагається розкрити особливості жанру, доповнений аналітичними нарисами сольних кантат композиторів XVII–XVIII ст.

Більшість європейських музикознавців локально вивчають жанр сольної кантати. Так, деякі з них, використовуючи головним чином біографічний та культурологічно-контекстуальний методи, розглядають жанр сольної кантати у творчості окремих композиторів [5; 6; 12]. Інші – зосереджені на вивченні жанру сольної кантати в контексті окремих історико-культурних локацій чи країн [3; 8; 9; 13]. Зауважимо, що такі дослідження сповнені важливих спостережень щодо еволюції жанру в цілому, особливостей його використання у композиторській практиці, однак не надають конкретних методик щодо жанрового аналізу зокрема.

В українському музикознавстві тема сольної кантати й досі не розкрита. Більша частина досліджень присвячена жанру камерної кантати та загалом кантатно-ораторіальним жанрам XX ст. На жаль, вивчаючи кантатні твори композиторів-сучасників, музикознавці рідко заглиблюються у питання історії жанру *видалити кому!* або ж подають її досить поверхово що часто призводить до помилкового розуміння його особливостей, втрати лінії розвитку, підміни термінів та понять. Зокрема, сольна кантата видається за архаїчний жанр, який припинив своє існування ще наприкінці XVIII ст., терміном «кантата» називаються лише великі твори, так званого кантатно-ораторіального жанру, із значним складом виконавців, а камерна кантата XX століття розглядається без кореляції із її попередником – сольною кантатою. Така ситуація не сприяє

напрацюванню методів жанрового аналізу ані сольної кантати, ані барокових жанрів в цілому.

Звернення до основних жанрових концепцій, що надійшли у спадок українському музикознавству ще з радянських часів, не сприяють проясненню даної ситуації. Так, на концептуальному рівні та на рівні теорії жанру напрацьовані методи класифікації існуючих жанрів, головна ідея яких полягає у виокремленні домінантного елементу (елементів), дозволяють лише вибудувати цілісну жанрову систему, однак не надають аналітичних інструментів, що допомогли б впоратися із конкретними одиничними зразками поза неї. Серед авторів даних концепцій назовемо В. Цуккермана, А. Сохора, О. Соколова, М. Арановського, Є. Назайкінського.

Саме тому на даному етапі вважаємо доцільним звернути увагу на дослідження різних жанрів доби бароко, які можуть допомогти у напрацюванні методик жанрового аналізу й для сольної кантати. Так, прояснити особливості жанрового фонду інструментальної музики доби бароко дозволяє праця російського дослідника Ю. Бочарова [1]. Однак найповніше методика жанрового аналізу барокових та сучасних інструментальних творів представлена у дисертації І. Тукової [2]. Дослідницею використано поняття «жанровий інваріант», вперше запропоноване М. Арановським, що означає найбільш концентрований та повний «знак» жанру, що проявляється на кульмінаційній фазі його розвитку або ж на початку його деформації. Саме таке розуміння жанру дозволило І. Туковій вивести чітку схему жанрового аналізу. Його методика полягає у виявленні низки параметрів, які найбільш точно відображають сутність жанру. Отже, для визначення жанрового інваріанту дослідниця виокремлює параметри, що входять до двох основних рівнів.

«Функціональний рівень:

- життєва функція (або соціально-культурна) – умови побутування конкретного жанру;

- склад виконавців.

Семантично-композиційний рівень:

- жанровий зміст;

- композиційна схема;

- засоби жанрової виразності (найбільш характерні для даного конкретного жанру)» [2, с. 6].

Спираючись на виведену формулу методу жанрового аналізу, можливо виявити особливості сольної кантати (її жанрового інваріанту) за доби бароко, як приклад вершинного взірцевого розвитку даного жанру, а також прослідкувати особливості його перетворень за межами Італії, на соціально-культурному ґрунті інших країн та стилів, а також із зміною століть.

Література:

1. Бочаров Ю. Жанры инструментальной музыки эпохи барокко: Учебное пособие. М.: Научно-издательский центр “Московская консерватория”, 2016. 232 с.

2. Тукова І. Функціонування інструментальних жанрових моделей західноєвропейського бароко в українській музиці другої половини ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Київ, 2003. 19 с.

3. Bennett L. The Italian Cantata in Vienna: Entertainment in the Age of Absolutism. Bloomington Indianapolis: Indiana University Press, 2013. 392 p.

4. Brossard S. Dictionnaire de musique, 1700. URL: <https://archive.org/details/dictionairedemusbro/page/n10>

5. Kimberly C., Hale H. Poetry and Patronage: Alessandro Scarlatti, the Accademia Degli Arcadia, and the development of the Conversazione. Cantata in

Rome 1700–1710: dissertation ... of Doctor of Philosophy / University of North Texas. Texas, 2005. 158 p.

6. King Bekker M. R. The Cantatas of Domenico Cimarosa (1749–1801): dissertation ... of Doctor of Philosophy / University of Adelaide. 1988. 260 p.

7. Mattheson J. Der Vollkommene Capellmeister. Hamburg, 1739. URL: <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb10212373-2>

8. Rice P. F. Eighteenth-Century British Patriotic and Political Cantatas // The Phenomenon of Singing International Symposium III. St. John's, Newfoundland, Canada. 2001. Vol. 3. P. 185–194.

9. Rice P. F. Vocal Music in Eighteenth-century Bath from the Pens of Thomas Linley Senior (1733-95) and Junior (1756-78) // The Phenomenon of Singing International Symposium IV. St. John's, Newfoundland, Canada. 2003. Vol. 4. P. 130–135.

10. Rousseau J.-J. Dictionnaire de musique. Paris: Chez la veuve Duchesne, 1768. URL: [https://imslp.org/wiki/Dictionnaire_de_musique_\(Rousseau,_Jean-Jacques\)](https://imslp.org/wiki/Dictionnaire_de_musique_(Rousseau,_Jean-Jacques))

11. Schmitz E. Gesch. der weltlichen Solokantate. Leipzig: VEB Breitkopf & Härtel, 1955. 365 s.

12. Talbot M. The Camber cantatas of Antonio Vivaldi. London: The Bodydell Press, 2006. 249 p.

13. Tunley D. The Eighteenth-Century French Cantata. London: Clarendon Press, 1997. 304 p.